

Шевченко Н. О.

ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ НАЦІОНАЛЬНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ

У статті набули висвітлення питання підготовки національних педагогічних кадрів на засадах духовного розвитку особистості майбутнього вихователя з опорою на національні культурно-духовні цінності. Підготовка національних педагогічних кадрів, зокрема, вихователів ДНЗ, розглянута як важлива умова вирішення проблеми формування у дітей національних цінностей. Наголошено, що успішна реалізація стратегічних напрямів дошкільної освіти та виховання забезпечується сформованістю у майбутнього вихователя високої духовності. Автором доведено, що духовний розвиток особистості майбутнього фахівця та набуття ним професіоналізму ґрунтуються на засадах ціннісної спрямованості професійно-педагогічної підготовки, орієнтованої на формування у майбутніх фахівців національних культурно-духовних цінностей із використанням ідей та засобів народної педагогіки.

Ключові слова: *духовний розвиток особистості, вихователь дитячого дошкільного закладу, національні культурно-духовні цінності, ідеї та засоби народної педагогіки.*

Шевченко Н. А. *Духовное развитие личности будущего воспитателя в контексте решения проблемы подготовки национальных педагогических кадров. В статье освещены вопросы подготовки национальных педагогических кадров на основе духовного развития личности будущего воспитателя с опорой на национальные культурно-духовные ценности. Подготовка национальных педагогических кадров, в частности, воспитателей ДОУ, рассматриваемая как важное условие решения проблемы формирования у детей национальных ценностей. Отмечено, что успешная реализация стратегических направлений дошкольного образования и воспитания обеспечивается сформированностью у будущего воспитателя высокой духовности. Автором доказано, что духовное развитие личности будущего специалиста и приобретение им профессионализма основываются на принципах ценностной направленности профессионально-педагогической подготовки, ориентированной на формирование у будущих специалистов национальных культурно-духовных ценностей с использованием идей и средств народной педагогики.*

Ключевые слова: *духовное развитие личности, воспитатель детского дошкольного учреждения, национальные культурно-духовные ценности, идеи и средства народной педагогики.*

Shevchenko N. O. Spiritual Development of a Future Teacher's Personality in the Context of Solving the Problem of Training National Pedagogical Staff. The article talks about the problem of training national pedagogical staff on the basis of the spiritual development of a future teacher's personality based on the national cultural-spiritual values. Training national pedagogical staff, particularly teachers of kindergartens, is considered as an important condition of solving the problem of the formation of children's national values. It is noted that the successful implementation of the strategic directions of preschool education and upbringing is provided by the high level of a future teacher's spirituality. The author proves that the spiritual development of a future specialist's personality and his acquisition of professionalism are based on the principles of the value orientation of the professional-pedagogical training aimed at the formation of future specialists' national cultural-spiritual values with the use of ideas and means of national pedagogics.

Keywords: *personal spiritual development, teachers of kindergartens, national cultural-spiritual values, ideas and means of folk pedagogy.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

В умовах становлення української державності на основі відтворення національної культури народу особливої актуальності набуває проблема розвитку особистості майбутнього педагога з високим рівнем духовності та національної самосвідомості, високоморальною громадською позицією. Відзначимо, що висока духовність є суттєвою ознакою української ментальності. Для передавання наступним поколінням духовних надбань, цінностей, культурно-духовних традицій українським народом було розроблено цілісну систему національного виховання, зі своїми педагогічними підходами та традиціями, що сьогодні активно відроджуються в освітньому процесі закладів освіти й виховання дітей та молоді, а також у процесі підготовки педагогічних кадрів.

У сучасних нормативних документах України визначається необхідність актуалізації духовно-інтелектуального потенціалу усього суспільства та кожного його члена, пріоритетність розвитку духовної культури українського народу на засадах національного відродження. У державній національній програмі «Освіта: Україна ХХІ століття» наголошується, зокрема, що головною метою національного виховання освітянської молоді на сучасному етапі стає формування особистісних рис громадянина України зі сформованою національною самосвідомістю, розвиненою духовністю, високою морально-естетичною культурою, творчим підходом до педагогічної діяльності.

Нажаль, сьогодні недостатня розвиненість духовної сфери майбутніх педагогів-вихователів в умовах загального зниження рівня культури молоді, поширення у суспільстві бездуховності призводить до гальмування розвитку особистості фахівця як активного творчого суб'єкта педагогічної діяльності,

здатного вийти на новий рівень духовного розвитку й стати творцем нових духовних ресурсів суспільства у сфері освіти. Зважаючи на це, наголосимо, що вузькопрофесійна підготовка вихователя вже не відповідає вимогам часу, оскільки саме духовна культура особистості фахівця стає важливим компонентом професійної освіти, а її результатом має бути людина культури, гуманна та духовна особистість, орієнтована на цінності світової і національної культури, здібна до творчої самореалізації у професійно-педагогічній сфері та в світі культурних цінностей.

Суперечність, що виникає між державними вимогами до майбутнього вихователя як до особистості з високим рівнем духовної культури та існуючою у суспільстві ситуацією руйнації духовних цінностей молодого покоління набуває особливої гостроти в умовах відродження національної культури України та зумовлює виникнення проблеми підготовки національних педагогічних кадрів на засадах духовного розвитку особистості майбутнього вихователя з опорою на національні духовно-культурні цінності.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання розвитку духовності особистості, формування духовної культури людини розглядалися у сучасній філософській, психологічній та педагогічній науках у роботах В. Андрущенко, І. Беха, Л. Буєвої, Л. Губерського, О. Киричука, В. Кременя та ін. Процес формування духовної культури особистості засобами мистецтва був предметом досліджень В. Бутенка, В. Казначеевої, І. Пригожина, А. Чижевського, Г. Шевченко та ін. Розробці шляхів вдосконалення підготовки фахівців дошкільної освіти в сучасних умовах присвячені дослідження Л. Артемової, Е. Белкіної, А. Богущ, Л. Коваль, О. Кононко, Н. Миропольської, Т. Науменко, В. Пабат, Т. Поніманської та ін. Особливості підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дітьми на засадах народних традицій вивчали Т. Котик, Н. Левінець, Н. Лисенко, Н. Рогальська та ін. Історичні виміри проблеми підготовки майбутніх вихователів до здійснення культурно-естетичного виховання дітей дошкільного віку розкривалися у наукових працях О. Донченко, В. Євтушенко, І. Ларіної, Т. Танько та багатьох інших дослідників.

Виділення неvirішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз зазначених вище наукових праць дозволяє стверджувати, що проблема підготовки національних педагогічних кадрів на засадах духовного розвитку особистості майбутнього вихователя з опорою на національні духовно-культурні цінності не здобула у науці достатнього висвітлення.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення та проблематизація питань підготовки національних педаго-

гічних кадрів на засадах духовного розвитку особистості майбутнього вихователя з опорою на національні культурно-духовні цінності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для сучасного періоду розвитку суспільства характерним є зростання вимог до духовної сфери особистості майбутнього педагога як суб'єкта формування у дітей та молоді національних культурно-духовних цінностей. Високий рівень сформованості таких цінностей у кожного члена суспільства, за твердженням В. Іванишина, виступає необхідною умовою розбудови демократичної, правової і цивілізованої держави [4, с. 30].

Спираючись на думку Н. Боагі, підкреслимо, що одним з головних чинників, які забезпечують засвоєння підростаючими поколіннями найкращих зразків культури, зокрема й національної, є освіта. І саме тому таким значущим сьогодні стає вирішення проблеми використання культурно-духовних цінностей у навчально-виховній діяльності закладів освіти [2, с. 45]. Це підтверджується результатами сучасних досліджень (А. Алексюк, М. Антонєць, А. Бойко, О. Дорошкевич, І. Зязюн, О. Ковальчук, В. Майборода, Р. Осипець та інші), у яких доведено, що ціннісне ядро особистості найбільш ефективно формується в системі освіти, де, зокрема, відбувається й засвоєння людиною духовно-культурних цінностей рідного народу. Причому, як підкреслює О. Степаненко, пріоритетними цінностями сучасної освіти є саме національні цінності, пов'язані з досягненнями національної культури, мистецтва й літератури, науки і техніки [6, с. 340].

Вивчення питань духовного розвитку особистості у процесі професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ через формування в них національних культурно-духовних цінностей передбачає, насамперед, висвітлення вимог професійної діяльності дошкільного педагога до рівня розвитку його духовної сфери. Аналізуючи професійно-кваліфікаційну характеристику вихователя ДНЗ, відзначимо, що особливі вимоги висувуються до культурно-духовного рівня цього фахівця, що забезпечує його здатність до розвитку культури особистості і суспільства в різних аспектах, передбачає спроможність аналізувати й оцінювати найважливіші досягнення національної, європейської та світової науки й культури, знати рідну й іноземні мови, використовувати навички мовлення та норми відповідної мовної культури; застосовувати методи самовиховання, орієнтовані на систему індивідуальних, національних і загальнолюдських цінностей, для розроблення й реалізації стратегій і моделей поведінки; опановувати моделі толерантної поведінки та стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між народами, різноманітності світу й людської цивілізації [5]. Таким чином, згідно вимогам до професії, вихователь має бути освіченою,

високо духовною особистістю, носієм найкращих національних та загальнолюдських культурних цінностей.

Наголосимо, що процес формування національних культурно-духовних цінностей майбутніх вихователів пов'язаний, насамперед, з ідеями та засобами народної педагогіки. Це обумовлено тим, що народна педагогіка, за переконанням дослідників, є основним етнопедагогічним компонентом відродження і розвитку сучасної системи освіти, а засоби народної педагогіки представляють цілісну систему поглядів і узагальнюючу теорію, що дозволяє використовувати весь цей виховний потенціал в практиці сучасної освіти [2, с. 11].

Вихователь у системі дошкільної освіти виступає одним з головних суб'єктів формування у дітей національних культурно-духовних цінностей. Цей процес є педагогічно керованим й ґрунтується на ідеях загальнонаціонального відродження України, на найкращих здобутках народної педагогіки. При цьому, формувати національні культурно-духовні цінності може лише національна система дошкільного виховання, оскільки особистість дитини повинна перебувати під постійним впливом духовної культури свого народу, носієм якої має виступати вихователь. Це є необхідним для найповнішого розкриття і розвитку природних здібностей, етнопсихологічних особливостей підростаючого покоління як представників певної національної культури.

При підготовці майбутніх вихователів необхідно враховувати, що формування національних духовно-культурних цінностей особистості вихованця вони мають розпочинати із самого раннього віку дитини. У процесі прищеплення маленькій дитині таких цінностей вихователі дитячих дошкільних закладів відіграють особливо значущу роль, оскільки виступають першими інституалізованими носіями норм, цінностей, здобутків національної культури. Н. Боагі підкреслює, що вихователь, який володіє виховним потенціалом народної педагогіки, за допомогою спеціальних прийомів і засобів може реалізувати творчі педагогічні ідеї, відповідні віковим особливостям розвитку дітей [2, с. 11]. При цьому, пріоритетним є визначення сутності процесу виховання, як становлення системи цінностей, не лише шляхом інформування дітей про народні традиції та обряди й забезпечення процесу оволодіння ними відповідними вміннями і навичками, що, на думку вчених, є певним «нав'язуванням» вихованцям системи цінностей, а і шляхом дієвого залучення вихованців до системи цінностей вихователя [3, с. 299].

Виходячи з цього, підготовка національних педагогічних кадрів, зокрема, вихователів ДНЗ, розглядається нами як важлива умова вирішення проблеми формування національних цінностей підростаючого покоління. На думку вчених, для плідного засвоєння й прийняття

педагогом провідних ідеалів, норм і установок майбутньої педагогічної діяльності, гуманістичних педагогічних цінностей освіти, що включають загальнолюдські та національні цінності, необхідно проживати і пережити, відстоювати і затверджувати вказані цінності в соціально корисній і продуктивній творчій діяльності в процесі професійно-педагогічної підготовки. Будучи засвоєними і визнаними, виявленими в емоційній сфері і в суб'єктно-особистісній діяльності, цінності прямо впливають на становлення професіоналізму майбутнього педагога [6, с. 338].

При підготовці майбутніх вихователів до професійної діяльності необхідно враховувати, що використання ідей української народної педагогіки у навчально-виховному процесі ДНЗ є провідним шляхом соціалізації дитини, успішної адаптації її до навколишнього середовища завдяки переданню підростаючому поколінню народної мудрості. Тому, на думку О. Стягунової, ефективний процес виховання педагогу необхідно здійснювати лише на підґрунті використання ідей української народної педагогіки та власних розвинутих національно-духовних переконань [7]. За твердженням авторки, виховання дітей дошкільного віку на ідеях української народної педагогіки ґрунтується на певних передумовах, а саме: історико-педагогічних – звернення вихователів до ідей української народної педагогіки, вивчення в історичній ретроспективі та творче використання в умовах сьогодення найкращих ідей та багатой спадщини провідних педагогів, митців, громадських діячів, які зверталися до вивчення народної педагогіки; соціальних – практичне використання ідей української народної педагогіки в ДНЗ з метою збагачення процесів соціалізації, інкультурації, культурного розвитку особистості дитини у дитячому колективі; психологічних – співставлення досвіду народної педагогіки та сучасних психолого-педагогічних досліджень з метою врахування сенситивних періодів, провідної діяльності, вікових новоутворень, зон актуального і найближчого розвитку дошкільника [7].

Підкреслимо, що якісне виконання педагогом освітніх завдань багато в чому залежить від низки сформованих у нього професійних цінностей. При цьому, необхідною є інтеріоризація вихователем цієї системи цінностей, перетворення свідомості педагога на певний внутрішній стандарт людської поведінки і відносин. Для виконання своїх обов'язків педагогу необхідно визнавати їх своїми, внутрішньо бути з ними згодним. Система цінностей педагога – це його внутрішній світ, що виникає більшою мірою як результат процесу професійно-педагогічної підготовки у вищому закладі освіти [6, с. 342].

На нашу думку, процес формування національних культурно-духовних цінностей з метою розвитку високої духовності майбутніх вихователів є, безумовно, пов'язаним з ідеями народної педагогіки, проте,

він є значно ширшим і за спрямованістю і за змістом. Сьогодні підготовка вихователів ДНЗ до здійснення цілісного процесу прищеплення національних цінностей дошкільникам не обмежується лише використанням засобів народної педагогіки в процесі підготовки майбутніх вихователів, а ґрунтується на загальному насиченні національною проблематикою усього освітнього простору педагогічного ВНЗ.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У цілому, зазначимо, що успішна реалізація стратегічних напрямів дошкільної освіти та виховання, де велику роль відіграє розвиток ціннісної складової особистості дитини, забезпечується якісною професійною підготовкою майбутнього вихователя, сформованістю в нього високої духовності. Духовний розвиток особистості майбутнього вихователя та набуття ним професіоналізму має здійснюватися на засадах ціннісної спрямованості професійно-педагогічної підготовки, орієнтованої на формування у майбутніх фахівців національних культурно-духовних цінностей.

Ґрунтовне вивчення питань формування духовних цінностей майбутніх вихователів в освітньому процесі педагогічного ВНЗ, виявлення механізмів формування ціннісної складової в особистості майбутнього вихователя, засвоєння шляхів передавання національних культурно-духовних цінностей та їх опредмечування у майбутній педагогічній діяльності є перспективним напрямом подальших наукових розвідок порушеної проблематики. Необхідним у межах подальших досліджень є також визначення місця національних культурно-духовних цінностей у підготовці майбутніх вихователів ДНЗ, що має базуватися на ґрунтовному аналізі такої підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белова Ю. Ю. Формування національних цінностей у студентів – майбутніх вчителів трудового навчання в процесі художньо-трудової діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Ю. Ю. Белова. – Бердянськ, 2004. – 196 с.

2. Боаги Н. М. Формирование национальных культурно-духовных ценностей старшеклассников в современной школе Республики Алтай: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. М. Боаги. – Москва, 2002. – 207 с.

3. Єжова О. О. Ціннісний підхід до формування особистості майбутнього кваліфікованого робітника / О. О. Єжова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2009. – № 2. – С. 296 – 306.

4. Іванишин В. Нація. Державність. Націоналізм / Василь Іванишин. – Дрогобич: Відродження, 1992. – 178 с.

5. Професійно-кваліфікаційна характеристика вихователя дошкільного навчального закладу на основі компетентнісного підходу [Електронний ресурс] : Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників / Категорія: Проект «Кваліфікаційні вимоги до змісту діяльності педагогічних працівників» у рамках проекту «Рівний доступ до якісної освіти» <http://oipopp.ed-sp.net/node/600>

6. Степаненко О. В. Аксиологические приоритеты профессионально-педагогической подготовки будущего учителя / О. В. Степаненко // Философско-исторические основы общего образования в России: Материалы всероссийской научно-практической конференции (3-4 октября 2002 г.). – Москва: ИТО и ПРАО, 2002. – 416 с.

7. Стягунова О. О. Передумови використання ідей української народної педагогіки у дошкільних навчальних закладах [Електронний ресурс] / О. О. Стягунова // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2011. – Вип. 2. – Режим доступу: <http://www.yandex.ua/clck/jsredir>